

Florea Lucaci, Creatie si fiintare. Un temei în ontologia umanului

Editura Dacia, Cluj Napoca, 2002

Conceptul de creație a făcut să curgă multă cerneală pe colile cărților de filosofie și nu numai.

Florea Lucaci încearcă în lucrarea de față să relegitimeze posibilitatea unei ontologii a umanului în contemporaneitate. În acest discurs de legitimare aduce argumentele multor filosofi începând din antichitate și terminând cu gânditorii contemporani. Prin acest tur de forță prin istoria filosofiei, Florea Lucaci redă creației și ființării locul pe care îl ocupau altă dată în analizele filosofice.

Studiul de față este structurat pe cinci capitole care vin în urma unei introduceri, bine formulată. Încă din introducere autorul ne informează că reconsiderarea ontologică a existenței umane a devenit proiect explicit numai în secolul al XX-lea. Problema care se poate întrezări pentru început poate fi, folosind cuvintele cercetătorului, faptul că ontologia umanului riscă să rămână o simplă schiță, un proiect neîmplinit într-un capitol viitor din istoria filosofiei.

Întrebarea „cine este omul?”, derivată din întrebarea primă „ce este ființa?”, rămâne deschisă spre logic și structural. Acesta este tipul de discurs care va fi dezvoltat de către autor pe parcursul demersului său. Un prim pas în acest demers este o perspectivă, chiar una antitetică, ce are următoarea teză: „*Omul este ființa privilegiată prin care cunoaștem și reconstruim existența.*”

În acest fel, spune autorul, noi putem construi ontologia, pornind de la o existență privilegiată ca și în cazul lui Heidegger, în analitica Dasein-ului. Dar ideea conștiinței ce dă unitate experienței, dezvăluind-o ca lume transcendentală, este dezvoltată și de I. Kant. Ea apare încă la Aristotel, care arată că sufletul este într-un fel ființarea ce se constituie și este cognoscibilă în această modalitate de a fi.

„*Antiteza: Omul a murit, iar rațiunea a pierdut calitatea de principiu existențial și de cunoaștere a ființei.*” „Moartea omului” a survenit precum știm după „moartea lui Dumnezeu” proclamată de Nietzsche. Cele două expresii, implicându-se una pe cealaltă ca succesiune, figurează în fapt criza rațiunii ca principiu fundamental al umanismului modern. Concluzia antitezei, ne arată Florea Lucaci, relevă moartea metafizică a omului și deci imposibilitatea unei constituirii a ontologiei umanului.

Al doilea paragraf al introducerii vrea să recupereze atât omul cât și reconstrucția ontologiei. Dar cum putem noi să recuperăm omul și cum să construim sau cum să reconstruim o ontologie a umanului? La aceste întrebări, autorul studiului de față, încearcă să răspundă apelând la istoria filosofiei. Ajuns în antichitatea greacă, Florea Lucaci crede că Socrate este gânditorul prin care omul și-a întemeiat o lume a sa, asemănătoare cu lumea divină. Socrate este „cel ce poruncește: „*nosce te ipsum*” adică „cunoaște-te pe tine însuși”, pentru a descoperi zeul și cugetarea.

Key words:

ontology, history of philosophy, human being, creation, Florea Lucaci

În vederea clarificării conceptuale, autorul ne propune să acceptăm că creația ca temei ontologic și conceptul de creație implică existența lumii umane. Lucaci mai precizează că umanul, ca mod de ființare, își întemeiază existența și devenirea pe același patern, mai concret pe creativitate.

Omul pentru a cunoaște trebuie să pună cât mai multe întrebări, afirmă autorul, dar odată cu interogația, omul deschide ochii rațiunii sale de a fi. Lucaci se sprijină pe afirmația lui Heidegger, care afirmă că întrebarea este o întâietate ontologică, iar actul de a întreba este „mod de-a fi al unei ființări” particulare.

Cu acest ultim argument, cercetătorul nostru pornește mai departe, spre a dezvolta cercetarea sa de-a lungul următoarelor capitole.

Capitolul *Ontologia umanului sau centrarea pe subiect* este structurat pe prezentarea conceptelor a trei mari gânditori. Un prim gânditor la care se oprește este Kant. Această reîntoarcere la Kant trebuie înțeleasă, specifică autorul, ca o redescoperire și ca o resemnificare din perspectiva prezentului, a subiectivismului uman ca principiu de creație al „producției” de cunoștințe de cultură, respectiv a unei lumi în vederea omului.

Al doilea gânditor la care se referă în acest capitol este Heidegger. Lucaci consideră că analitica Dasein-ului este un punct de plecare generos, din perspectiva proiectului de construcție, conceptului de creație, ca principiu al ființării și devenirii.

Pentru această reconstrucție, autorul îl invocă și pe filosoful român Constantin Noica. Acesta a demonstrat că limba poartă cu sine, sau că ea conține, universalul. Așadar și limba română poartă sau este purtătoare a adevărului și în această limbă ființa se rostește iar creația ca ipostază a devenirii își găsește rostul.

Această reconstrucție a ontologiei bazată pe creație, pe acea reconstrucție auto-generativă, afirmă Lucaci,

avută în vedere de Whitehead, este sortită unei deschideri perpetue.

În capitolul *Creația . Referințe spațio-temporale*, spațiul și timpul apar ca referințe ontologice ale omului. Astfel Florea Lucaci distinge între:

a) ceea ce este dat aici și acum, care să constituie ca punct arhimedic în reconstrucția rațional-simbolică a naturii ca lume a omului;

b) lumea umanizată, care este în expansiune spațial-simbolică și supraviețuiește în secvențe temporal paralele cu succesiunea interpretărilor simbolice, adică lumea își adaugă o imagine paradigmatică.

Lucaci își continuă analizele cu o serie de observații asupra spațiului sau mai bine zis asupra geometriei lui Euclid. Însă, spațiul și timpul în viziunea cercetătorului sunt forme intuitiv - simbolice, sensibile și logice totodată. Autorul nu are în vedere spațiul și timpul dat în percepții și reprezentări psihice. El are în vedere modelele de reconstrucție imaginativă și ideatică a lumii, a acelor referințe proprii actului de creație. În acest nou context creat simbolic al celor două concepte, se extind și supraviețuiesc tipurile ideale de ființare umană.

În capitolul *Creația. Delimitări și interferențe conceptuale*, autorul abordează problema creației din perspectiva întrebării „cine este cel care creează?”

Pentru început, Lucaci supune noțiunea de creație cenzurii interogației. În acest fel se observă că noțiunea de creație nu mai poate fi indusă în clasa noțiunilor vagi. Dar investigația analitică în perspectiva istoriei relevă că însuși nucleul acesteia este schimbător. Inițial termenul de creație îl cuprindea exclusiv pe Dumnezeu. Această cuprindere era definită prin Crezul de la Niceea ca unic Creator al lumii.

Autorul lucrării observă că de-a lungul istoriei noțiunea de creație a fost atribuită în secolul XVII și

poetilor, mai precis s-a vehiculat ideea că și poezii creează. În perioada romanticilor, aceștia au impus ca legitimă perechea categorială : artă- creație. În ultimele decenii ale secolului XX în sfera noțiunii de creație se pot identifica activități și obiecte ale preocupărilor științifice, economice, politice etc. În acest fel, vechiul nucleu mistic pare să fie ascuns cu totul.

Observațiile cercetătorului merg mai departe susținând că deși s-a „democratizat” noțiunea de creație, aceasta are totuși o limită. Mai precis, deși s-a acceptat că proprietatea de a fi creator, desemnează un atribut esențial, acesta nu este distribuit tuturor oamenilor.

În acest capitol autorul descrie creația într-un plan al idealității asumate la nivelul prozaic al individului și al societății și al interpretării ei în raport cu noțiunea de cunoaștere.

În capitolul *Structură și sens în devenirea umanului*, Florea Lucaci ne îndrumă să privim asupra „poveștii” devenirii umane așa cum ne este propusă de Constantin Noica. Ducînd mai departe gândul lui C. Noica, autorul face un experiment hermeneutic. La acesta, participarea implică două atitudini care se presupun reciproc, una fiind firul povestirii iar cea de a doua ar fi justificarea critică a necesității creației.

Experiența ontogenezei și a istoriei, afirmă Florea Lucaci, fac dovada aproximativă că omul este nedesăvârșit. Omul reprezintă, așadar, o parte a devenirii căreia se străduiește să-i dea o împlinire sub chipul adevărului neschimbător și etern. De aici se pot extrage câteva concluzii :

1. Umanul nu este și nici nu poate fi gândit ca o esență imanentă dată sau care apare în mod necesar dat de o cauză misterioasă.

2. Umanul gândit ca operă a omului care se sustrage efermității și nimicniciei materiei vii poartă cu sine, în esența sa, și sensul existenței finite, adică aspirația omului de a se înțelege pe sine ca ființă dedublă.

3. Reconstrucția umanului își are un punct arhimedic în geneza și natura limbii și a limbajelor în general.

4. Creația culturală a indivizilor sau a unei epoci cere o validare, ceea ce implică o analitică conceptelor și a normelor cu caracter constitutiv și regulativ, care dau seamă de modul de a fi a omului.

În capitolul final, intitulat *Valorile de întemeiere și creația axiocentrică*, Florea Lucaci încearcă să ne convingă de faptul că între orientările obiective și subiective s-a conturat un realism naiv care readuce valorile la proprietățile diferitelor lucruri. Iar atunci când analiza este particularizată la un anumit domeniu se conturează și alte orientări privind natura valorilor. Astfel, diseminările ce apar din punct de vedere epistemologic impun o abordare privilegiată a valorilor din perspectiva creației ca principiu în ontologia umanului.

În lucrarea sa de o certă valoare pentru specialiști, și nu numai, Florea Lucaci lasă deschis discursul asupra ontologiei umanului, indicând chiar o serie de căi pentru abordări viitoare. În mod foarte convingător și plin de substanță, filosoful Florea Lucaci reabilitează prin studiul său creația și ființarea ca un pas decisiv în reconstrucția continuă a ontologiei umanului.